

TAIP KALBĖJO MŪSŲ SENOLIAI

ŽEMAITIŠKI ŽODŽIAI

POSAKIAI

IŠSIREIŠKIMAI

Parengė Kretingos rajono savivaldybės
Motiejaus Valančiaus viešosios bibliotekos
Rūdaičių filialo vyr. bibliotekininkė
Laimutė Kalniuvienė

2007-2008

*ŽEMAITIS NIKUMET NESOTARS DIEL KALBUOS NEI SO LIETOVIO,
NEI SO PRŪSO AR LATVIO. LIETOVA LAI BŪN LIETOVA,
MAIŠYTĒJEE – MAIŠYTAISEES, VUO ŽEMAITEE – ŽEMAITEEES.*

Jurgis Pabrėža

TURINYS

Išsauguokem žemaitiu kalba	4
Kap liob rokoutėis žemaitėe	6
Puosakee	21
Patarlės ər priežuodee	22
Seniau žmuoniu vardus vadėna	23
Bodinkaa torieje tuokės palalpas	25
Nedielės dėinas	25
Dainuškas	26
Pasakeelės	27
Žemaitėškė anekduotaa	28
Kumet da bovuom mažė pypliokaa... ..	29
Kou senuovie žemaitėe daries?.....	30
Prisiminkeem	32
Papasakojo Rūdaičių kaimo gyventojai	33
Naudota literatūra	34

Išsauguokem žemaitiu kalba

Šiauliū universiteta studiju prorektorios doc. dr. Pabrieža Jūzaps

Lietova yr unikalos krašts pasaulie pagal kalbas ar tarmės. Tuoki maža tauta – vuo tēik skirtingu kalbū, tarmiū. Kalba – tautuos, kultūras, vėsa bovėma pamatū pamats. Kėik ėr kuokė stėproma tū kalbū torem – tēik yr stipri ėr Lietova. Šėndėin aukštaa iškielė galvas galem drousee sakytė, ka tas žemaitiu pamats arba kertėnis kūlis (lietovėškaa – akmou) kalba yr gyva, stipri ėr taa kalbaa vės platiau atveramė vartaa (spauda, kningas, radėjė, televizijė, muokykla). Bet negalem sustuotė ėr vėn tik džaugtėis. Nuorint tou pamatū pamata kalba išsauguotė, reek bėnt šėik tēik susivuoktė, kas ta kalba yr, iš kuo susided, kor tas anuos gyvybingoms ėr unikaloms.

Žemaitiu kalba, kaap ėr vėsas kėtas kalbas, susided iš keliū lygmenū: garsaa, intuonacėjės (fuonetėka), vėsuokiū fuormu variantaa (muorfuoluogėjė), sakėniū sandara (sintaksė), žuodee (leksėka). Vėsūs tūs lygmenys žemaitiu kalba tor unikaliū dalyku. Šiaurėnee žemaitee tor kėtėms lietovems nebūdingus garsus ou,ėi, pvz.: **douna, jouks, šou, dėina, kėims, vėinioulėka, pėimou**. Pėitėnee žemaitee yr išlaikė senuovėškesni nuosėniu balsiu tarėma: kansnis, arba konsnis, kensti arba kėnstė. Pakankamaa gyvaa vartuojama dviskaita: **vedo** arba **vedvė enau, keikau, jodo** arba **jodvė enatau, keikatau, do lito, dvė gražė mergė**. Vėituo būtuojė dažnėnė laika tor pagalbini veiksmažuodi **liuob, liūb** arba **liob, liuob šuoktė, liuob dainioutė, liuob pas mergas nuvažioutė**. Sakinies so pastėprėnamasees žuodees **žemėn, šalėn, lauk** konkrečiau, tėksliau nusakuoma veiksma situacėjė, laiks: **to, žalty, spruogsti žemėn, dielkuo aš torio spruogtė; vuo karštybė bus – akys spruogst iš kaktuos lauk**. Dėdlee suodros, ekspersyvos yr žemaitėšks žuodys: **staibis** „blauzda“, **blezdinga** „kregždė“, **pluonėms** „smilkinys“, **krupis** „rupūžė“, **kušėti** „krutėti, judėti“, **liorkštė** „plepėti“, **pylė** „antis“, **ledžinga** „pačiūža“, **slinks** „tingus“. Vuo kėik daug vėsuokiausiu žuodiu žemaitee tor

apsēleidosem, niekam tēkosem žmuogou apēbudintē: **aplamis, kliunkis, kloika, kliuokvarnis, posgalvis, aviepeza, vepeza, lebeda, vēštakis, senbezda, nūspruoga, kūtvēla, navala, nevēspruotis, trēdmarē.**

Puoseliekem ēr palaikykem tus brongius dalykus, katrus dar torem. Nesamuonē, ka šees teknuokratējēs ēr civilizacējēs laikaas reek atsisakytē sava šaknū, etnēniu savētomu. Vēinuodoms ēr standartēškoms būtēns kompiuterems. Bet žmuogos yr tuoks sutvērēms, katros sugeb tuoleroutē daug daugiau nuormu. Ēr pasauliou, ēr aplinkēnems, ēr patys sau būsem iduomesnē, turtingesnē, prasmingesnē ne standartēnio vēinuodomo, vuo kaap tik savēto skērtingomo. Vēins iš tokiū pamatiniu tuo savēta skirtingoma kūliu yr kalba, vuo mums – žemaiteems – žemaitiu kalba.

Pabrieža Jorgis priš daug metu rašē: „Žemaitis nikumet nesotars diel kalbuos nei so lietovio, nei so prūso ar latvio. Lietova lai būn Lietova, maišytējee – maišytaisees, vuo žemaitee – žemaitees“. Būkem tēkrē ēr tvērtē žemaitee! [3].

Kap liob rokoutēis žemaitēe

Abarēs – sandēliai

Abiece – tapetai

Ablee – pjaustyklē kopūstams

Ablēks – metalinēs sašagos

Abraks – duonos riekē per visā kepaļā

Abruoздаa – šventi paveikslai, kurie buvo kabinami ant sienos

Abrūsos – rankšluostis

Adyna – valanda

Alkierios – gerasis kambarys

Alūžna – išmalda

Ana – jī

Apara – virvė

Apcūgas – replēs

Apēntaas – vėl

Apieravuotē – aukoti

Apspangēs – įkaušęs nuo degtinēs

Atsėkragēnēs – galvā atlošęs

Atuožnee – atsargiai

Atuožnos – atsargus

Atvarslaa – vadžios

Babka – pyragas, kepamas Velykoms

Babkas lapaa – lauro lapai

Batvėnis – burokas

Bestėjė – nenaudėlis, negeras

Bėški – truputi

Bezdis – alyva
Bèzūns – botagas
Bimbals – didelis puolantis vabalas
Blezdinga – kregždė
Blezdingelès – našlaitès(gèlès)
Bliuska – palaidinè
Bodinks – trobesiai
Borgs (imtè on borgaa) – Skola, imti prekes skolon
Budelninks – žadintuvas
Buosos – metalinis kubilas
Buovytèis – žaisti
Casynè – moters krūtinè
Cèbolè – svogūnas
Cèpkas – replès
Ciongs – skersvèjis
Cyrolis – vieversèlis
Cūds – teismas
Čekavuotè – kopūstus pjauti
Čerauninks – burtininkas
Čeverykaa – batai
Čiesos – laikas
Čiopryna – plaukai
Dagis – usnis
Dèšlios – stora kartis porai arklių pakinkyti
Dèvuons – lovatiesè
Dieviskelè – grandinèlè
Dyvuotèis – stebètis
Dobèltaa – dvigubai

Doršliuoks – kiaurasamtis
Drobynas – kopėčios
Drūkts – storas
Dudnuotė – kalbėti, bendrauti
Dumpeklės – vežimas iš plačių lentų mėšlams vežti
Dzieguorios – laikrodis
Gadynė – santvarka
Gardės – vežimas iš plonų virbų, šienui vežt
Gardynas – užuolaidos
Gaspadėnė – šeiminkė
Gelžkelis – geležinkelis
Gėmbė – pakaba
Gozėks – saga
Grabs – karstas
Grieks – nuodėmė
Griūšos – kriaušė
Gruobaa – žarnos
Inomis – nuomininkas
Irinki – aplink
Išparcelioutė – išparduoti, likviduoti
Ištėpės – išalkęs
Išvietė – lauko tualetas
Jaus – daržinė
Ješis - kirvis
Jopeelė – suknelė
Jousta – šalikas
Kalvarats – verpimo ratelis
Karounės – nenaudėlis

Karuonė – bausmė
Kaštavuotė – ragauti
Kaštoutė – kainuoti
Kavuotė – slėpti
Kėjsalis – kelmas
Kėlbasos – dešra
Kepalušos – skrybelė
Kepynė – skustos virtos bulvės
Kertie – kampas
Ketvergs – ketvirtadienis
Kiaušee – kiaušiniai
Kiuocis – krepšelis
Kiūtintė – lėtai eiti, slinkti
Klapčioks – patarnautojas mišioms
Kleckaa – virtinukai
Klepčee – spąstai
Kloika – niekam tikęs žmogus
Koisis – uodas
Kolieka – luošas
Kolytas maišelis – pagyrūnas
Konkolyne – pieniška sriuba, laistyne
Korė, -ėns – kalakutė, -as
Kornieta – triūba
Korpės – bateliai
Korvis – būrelis (neigiama prasme)
Koskeelė – skarelė
Košietė – judėti
Kozis – pagalys

Kraamė, kramoolkė – galva
Kraasė – kėdė su atlošu
Krežis – krepšelis
Kriaučius – siuvėjas
Kriopė – rupūžė
Kriuoktė – verkti
Krūzelis – puodukas
Kujatis – plaktukas
Kūlis – akmuo
Kuolytėis – girtis
Kuosėna, kuošaliena – šaltiena
Kuožnos – kiekvienas
Kušintė – liesti
Kūtis – tvartas
Kvartūgs – prijuostė
Kvietka – gėlė
Laakats – medžiagos skiautė
Lėbėliorškis – kepenų paštetas
Ledžinga – pačiūža
Lėktarna – nešiojama lempa
Lėnciūgs – grandinė
Liekarstės – vaistai
Lieverės – menkių pieniai
Lingynė – supynės
Liorbis – išsižiojėlis
Lyverėnė dešra – kepeninė dešra
Longėnė – nešildomas kambarys
Loptėis – muštis

Luopėšis – vaikiška lovelė
Lūžninks – lauko tualetas
Macnos – stiprus (laipsniais)
Majednos – keistas
Makals – padažas
Makaulė – galva
Maliava – dažai
Maliavuoks – piešinys
Mėits, mėitalis – tvirtas pagalys kam nors laikyti
Mėntoris – grūstuvus
Mėrkė – padažas
Mitree – vikriai, greitai
Moškibuots – smulkus cukrus
Muostėš, muosteelė – tepalas
Muotrėška – moteris
Mūris – krosnis su pakura, tinkama virti
Naabags – vargšas
Nabaštėks – lavonas
Natas – gaidos
Navala – nešvarus, niekam tikęs žmogus
Nedielė – savaitė
Nedielės deina – sekmadienis
Nertėnis – megztinis
Nuognee – labai
Nupaišytė – nupiešti
Okata – noras
Okatyte – raginti
Okoliuoree – akiniai

Oksosos – actas
Ondou – vanduo
Ons – jis
Ontis (plėks ontis) – atlapa (nuoga) krūtinė
Opalis – upelis
Orkštynė – maža, netikusi patalpa
Ošėkėnis – lepšis (grybas)
Oternings – antradienis
Otkorza – neišvaizdus žmogus
Otkorza – nevykėlis
Oustaa – ūsai
Ozbuons – ašotis
Ožsėgeistė – užsinorėti
Ožtrėns – taukynė
Padrūkts – storokas
Pakajus – ramybė
Pakūta – atgaila
Pakūtavuotė – atgailauti
Palaikis – prastas, sunešiotas
Palėndricos – nugarinė (karbonadas)
Palyčė – lentyna
Paluoce – patalpos
Pamačlyvos – padedantis, naudingas, geras
Pamėlėjė – giminė
Pamėljants – giminaitis
Panedielis – pirmadienis
Papėruosos – cigaretė
Paps – spenys, krūtis

Papunis – tėvas
Parakvėjė – parapija
Pariedka – vestuvės
Pasabnee – patogiai
Pasabnos – parankus
Pasėstrajytė – pasipuošti
Pastalčios – stalčius
Pastauninks – viela aptvertas aptvaras gyvuliams laikyti
Pastrajee – puošnesni rūbai
Patuolėi, patuoluokaa – tolokai
Pažyčiuotė – paskolinti
Pečios – krosnis (ingelskėnis pečios – plati krosnis, sėinėnis pečios – siaura, iš
dviejų plytų krosnis)
Pekla – pragaras
Pėlyčė – dildė
Pėndzelis – teptukas
Pernyčė – penktadienis
Pierninks – sausainis
Piestė – pėščiomis
Pylė – antis
Pyliūtee – ančiukai
Plaskė – užkandinė lėkštė
Plincis – blynas
Pluonėms – smilkinys
Pluovėnee – skalbimo milteliai
Po pasko – paskui ką nors
Poncerka – švarkas
Pončiaka – kojinė

Pongoleelis – pluoštelis, ryšelis
Pontis – virvė
Pormonautė – valdyti arklius
Pormuons – važnyčiotojas
Portmana, portmanelė – pinigine
Posbotelkė – pusės litro degtinės butelis
Posmarškuonis – audeklas iš pusės vilnų ir pusės linų
Posnaagas – nagai (gyvulio)
Postretėnė – 25 rubliai (vienas banknotas)
Prabavuotė – pabandyti
Prakvaštė – atsigauti
Pravadninks – pradininkas
Premėnė – prieškambaris
Prėšėninkė – šaltas maisto kambarys
Pruociavuotė – stengtis dirbti
Pruočka – bažnyčios tarnaitė
Pruosos – lygintuvas
Pruoška – tabletė (vaistų)
Pūsts – tuščias
Rabauninks – plėšikas
Rabavuotė – plėšti
Ratavuotė – gelbėti
Rėitaa – šlaunys
Rėktingaa – puikiai, šauniai
Rėktings – puikus, šaunus
Rėndavuotė – nuomoti
Rėndelninks – nuomotojas
Riendielios – nedidelis puodas

Rinkis – lanko pavidalo geležis krosniai
Robežios – pasienis
Robežioutėis – ribotis su kuom nors
Rokoutėis – kalbėti
Ruoda – kalba
Ruona – žaizda
Rūra – užpakalis
Sérata – našlaitis
Sereda – trečiadienis
Sermiega – švarkas
Siedeenė – sėdynė
Siedninks – čiužinys
Siednios – koridorius prie kito išėjimo
Sierčiokaa – degtukai
Sietėenis – griežtis
Skaržytė – skūsti
Skeinyčė – stiklinė
Skrabals – senas, sukriošęs
Skrabėenė, skrabėneelė – dėžė, dėžutė
Skrėblis – bulvių skustukas
Skreets – prijuostės priešakinė dalis
Skuoteertė – staltiesė
Skūra – oda
Slabnos – silpnas (apie ligonį)
Slinks – tingus
Slyduoks – kazlėkas
Smagos – sunkus
Smatuons – grietinė

Smuoks – kvapas
Smūtnos – liūdnas
Sniokis – smakras
Sobata – šeštadienis
Sobėėnė – užpakalis
Sobrostė – suskubti
Sokerka – saldainis
Sokrioktė – garsiai sušukti
Soplioptė – (sakoma apie kiaulę) norėti kuilio
Sopostė – sutinti
Sosėsprėčnytė – pasipuošti
Sosieds – kaimynas
Soskis – niežai
Sostyrės – susitraukęs
Spakains – ramus
Spaviednė – išpažintis
Spaviednyčė – klausykla
Spėlga – žiogelis
Spragtis – plaukų smeigė
Sprėndžina – spyruoklė
Staaniks – liemenėlė
Staibis – blauzda
Stalavėnis peilis, vėdelsė – gerieji stalo įrankiai
Stavuotė – turėti jėgų, pajėgti
Stypynės – kojokai
Strainos – puošnus
Strapaks – akėčios
Strėbuoks – sovietų valdžios rėmėjas

Strielčios – medžiotojas, šaulys
Struošytė – barti
Struošytėis – skubėti
Stuoraunos – darbštus, rūpestingas
Stuotkaa – indai
Suoda – kaimas
Suoks – uogienė
Svadintė – sodinti
Svaraa – kilogramai
Sveibele – degtukai
Šakoms – tarpukojis
Šalbierka – liemenė
Šalėp – šalia
Šėkšarkis – trumpas švarkelis
Šėpaalis – spintelė
Šieps – spinta
Šimtmetėnis – šimto metų, labai senas
Škuobaa, škuobelee – šonkauliai
Šlaamas – šiukšlės
Šleebė – suknelė
Šliedės – rogės
Šlipsos – kaklaraištis
Šlūžytė – tarnauti
Šmakals – padažas
Šmokolis – verslas (šmokoli vara – užsiima verslu)
Šmokolninks – spekuliantas
Šmoltė – košė, padažas
Šmuots – gabalas

Šnapšė – degtinė
Šnapšėnė – degtinės parduotuvė
Šniūrs – virvė
Šolėnė – šulinys
Šotėnys – virtos skustos bulvės su mėsa
Špags – varnėnas
Španga – plaukų smeigė
Špijuons – seklys
Štarkos – jėgų žydėjime, stiprus
Švaks – prastas
Tamburka – vašelis
Taronkis – didelė pintinė
Tauzytė – pliurpti, kalbėti niekus
Tavuors – prekės
Tekėnis – ratas
Tėvs – plonas
Tyčiuoms – tyčia
Tyčiuotėis – pravardžiuotis
Tyvolioutė – plūduriuoti
Torielka – lėkštė
Tratavars – šaligatvis
Trėistė – viduriuoti
Trėkuojatis – mažas katilas
Trėkuos – didelis katilas
Trūbaa – pučiamieji muzikos instrumentai
Truopnee – tvirtai, tikrai
Tūbaa – veltiniai
Tujau – tuoj pat

Tumpēnēs – kumštinēs pirštīnēs
Tuora – tvora
Tūtis – žīndukas
Ūlyčē – gatvē
Uošēka – ožka
Vēdeelsē – šakutē
Vedo – mudu
Vedvē – mudvi
Vēgada – patogumas
Veizietē – žiūrēti
Vēnčiavuotēis – tuoktis (bažnyčioje)
Vértēnē – eilē
Veselē – vestuvēs
Viedros – kibiras
Vieratis – ēriukas
Vomboulē – kamanē
Votegs – botagas
Vuožautē – galvoti
Zaaras – greitu laiku, gretai
Zabuova – žaislas
Zelkuorios – veidrodis
Zlastēs – pytis
Zopa – sriuba
Zuopka – sofa
Zuovēskee – vyriai
Žardēina – aptvaras kieme naminiams paukščiams laikyti
Žekē – kojīnē
Žekiets – švarkas

Žekryšis – raištis kojinės pritvirtinimui

Žekstaibis – prisegama kojinė

Žielavuotė – gailėti

Eilieraštee

Genis Pranis

Žemaitėšks būds

Alkierie tievs anon dėina
Kalė du cviekus i sėina...
Kap tèn bova, kap nabova,
Tėk nu kriesla ons nugriova!

Ons ėš lieta acikielė,
Spyrė i nooversta gieli,
Pasitrynė šuona vėina
È apėntaa pri tuos sėinas!

Aš jėmiau anuo galiėtė:
„Gal tau reektom pagolietė,
Liekarstvū kuokiū ėšgeertė
A pakruokt, a apsėvertė?“

Tievs atriežė: „Tėj kruokėmaa –
Buobėškė ožsiėmėmaa!
Na pagol žemaiti būda
Gūdžuotėis diel kuožna š...!

Doukš kūjaati! – uns mon saaka.
– È nepainiuokees ont taaka!
Jee daa luosi kor nereektom:
Būs kas ronkuo – tas è kaktuo!”

Žemaičiuu

Tvėrčiau sospausk, žemaiti, ronkuo žombi
Èr gėlė vaga ėšvarik par sava šali,
Vuo tava žemės pūdimu veliena rombi,
Būk tvėrts, – tanapalaužei tava galė.

Ka ėšlek gervės, naktis praded šalčio dvelktė
Èr golbe auksa konkalus padengie skombintė,
Tep ėlgo rondas ər tep sunke dvasiuo alktė,
Èr vės nuledos galva etė paskou žombi.

Tvėrčiau suspausk, žemaiti, ronkuo žombi
Èr vaga ėšvarik par vėsa žemė platė,
Gėliau ismeik nuoraga, dalgi linksmiau skombink,
Te vėsos sviets tavi ər tava žemė mata.

Rimkienė Nijolė

Žemaitėška ruoda

Sveikė, Žemaitiu puona, bajuora,
Pasėrokoukem šėndėin mes duora.
Ar mes dar givė, ar mes dar galem,
A bėrst iš mūsa galvieliu spalė?
Spaudė križiuka, smaugė maskuole,
Bet atsilaiķė žemaitė bruolė,
Išlaiķė sava papruotius, kalba
Ēr šėndėin sava Tievine gelbie.
Pri parlamėnta stuojuom kap sėina
Ēr nepabūguom tanka nie vėina.
Tou patė žėima Kalnus gėiduojuom –
Klausies net Vitauts, baise divuojies.
Ēr kor, sakinėt, mūsa stėpribė?
Mūsa stėpribė – mūsa vėinybie!
Vesk, konėgaikšti, sava tarnistė
I Žemaitėjės konėgaikštistė!

Valatkienė Alina

Diekou

Diekou, tau, Dievė, ož aukštoji dongo,
Ož saulės šėlėma, švėisa,
Diekou ož jūra, Nemona brongi
Ēr muotinu skelbta tėisa.
Diekou ož švelni viejė dvelkėma,
Ciroliu gėismė onkstiba
Ēr ož bėteliu lėipuos dūzgėma,
Medo, kap ašara tira.
Diekou tau, Dievė, ož laisva Tievinė,
Dainas, kalba senuoliu,
Nuors anon tripė, vėstėik nepamine
Pėktė polka tū maskuoliu.
Giva ėr šėndėin ta kalba lietoviu,
Giva žemaitiu šneka.
Diekou Tau, Dievė,
Ka esam kap bovėn –
Nasonaikintė laika tiekmiė.

Puosakee

Vėina varna nu mėita,– kėta i vėita.

Guobs gruoba ryn.

Paskotėnis kap ratu tekėnis.

A lėpontiuu y?

Bėtik lyn – mėkeem daa.

Pjaun be peilė, dor be ylas.

Smarvė kap iš bruoguos buosa.

Koisee kap strėbuokaa pol.

Akys kaap vomboulės.

Pol kap nasrus èšdegès.
Kap èš svèlksnee.
Èšstèpès kap šou.
Lèp i skreeta.
Kamèna galè on gèmbalè.
Tievaa, paimk šniūra – douk taa mergaa per pat rūra.
Èšvèrè mamaalè apizdaruovius cepalionus. Vo rèibybè, vorèbybè – iesk by bagali.
Apèpèli sèlkè so oksoso.
Uona Uona lèpk per tuora. Gausi vyra bajuora.
Tyliek pliorza. Gausi per morza.
Borna borna, nebūk dorna. Pèlk i kakla kap i pekla.
Vèina merga nosèvylè, ontra – komelè nospyrè, tretè – velns pagaava, ni kaileelè
nebegava.
Etè i mèška, – bèjau vèlka. Vèins vèlks – nepavèlks, pènkè šèšè nesotèlps.
Brazd kap velns po kaulinyčè.
Kyla gausi sunkee nešdams.
Vo karštybè – akys spruogst iš kaktuos.
Bezde skani smuoka skled.

Patarlès èr priežuodee

Kas pruotings, tas baguots.
Dorna è bažničiuo moš.
Galva tor tik tam, ka i sobènè lapu nepribèrto.
Nu žiuoploma vaistuu nier.
Dèrbk so galvo, vuo ne so sobènè.
Plūdorou kap šūds ont vondèns.
So gondraas kèlsi, so varnuoms krèsi.

Kiaulē sarmatas netor.
Taršk kap prdžiūvē lapaa.
Veizas kiaulēs akimis.
Kēinuo ronkas joudas, tuo saažēnē balta.
Skob kap plēks i pērti.
Laksta kap i sobēnē ignibts.
Šuokēnie kap varlie ont lēntuos.
Šūda lēnk ne diel baimēs, vuo diel smarvēs.
Meilē ož trida baisesnē.
Kap šou šolēnie: ni išlēptē, ni išlaktē.

Seniau žmuonių vardus vadėna

Adomas – Adis
Aleksandras – Leksis
Aniceta – Anycė
Anicetas – Ancis
Antanas – Ontė
Augustinas – Gostis
Barbora – Bašė, Barbė
Benediktas – Benius
Bernadeta – Bernusė
Boleslovas – Bolis
Bronislava – Branisė
Domininkas – Duomė
Emilija – Mylė
Eugenija – Ougė

Feliksas – Peliksis
Ildefonsas – Dapis
Irena – Renė
Izidorius – Zėdė
Jadvyga – Jadzė
Jonas – Ješis
Juozas – Jozė
Kazimieras – Kazė
Kotryna – Kuotrė
Leonas – Levė, Levusis, Liausis
Liucija – Liocė
Liudas – Liodvis
Liudvika – Liodvisė
Motiejus – Mateušos
Monika – Manė
Ona – Anė, Uonė
Salomėja – Saliūnė
Skolestika – Skuolė
Stanislovas – Stašis
Teodora – Tavuosė
Uršulė – Oršė
Valerija – Valiūnė
Viktorija – Vėktė, Vėktusė
Vincentas – Vėncė
Vytautas – Vytis
Vladas – Bladis
Zenonas – Zenius

Bodinkaa torieje tuokės palalpas

Alkierios – geras kambarys.

Geruoji truoba sveteems ė mažėnuorou pavaišintė – svetainė.

Jaus – daržinė.

Kamara mergiems a vaikeems mėiguotė – nešildomas kambarys, paprastai esantis kitame pastato gale ar kitame pastate.

Kamėns – ilgas koridorius, dalijantis visą namą skersai.

Koknė (kamėne) – virtuvė, naudojama vasarą valgiui virti.

Kūtis – tvartas.

Longėnė – dažniausiai šaltas kambarys miegoti.

Obladė – vasarinė virtuvė.

Ontruobis – namo antras aukštas, dažniausiai negyvenamas.

Ožpečėnė – virtuvė ir gyvenamas kambarys kartu.

Paluocee – patalpos.

Premėnė – koridorius prieš įeinant į šildomas patalpas.

Prėšininkė – šaltas kambarys maisto produktams, jovalui žiemą.

Prioongis – jau naujesniais laikais pastatytas priestatas prie įėjimo.

Siednios – mažytis koridorius prie gerojo išėjimo.

Nedielės dėinas

Panedielis – pirmadienis

Oterninks – antradienis

Sereda – trečiadienis

Ketvergs – ketvirtadienis

Pernyčē – penktadienis

Sobata – šeštadienis

Nedielēs dēina – sekmadienis

Dainuškās

***

Juosiau juosiau i torgeli, nusēpērkētē pyrageli. Pērkšiau dēdeli – nesoiesiau, pērkšiau maaža – nepriiesiau, pērkšiau vēdotēēni, kap raatu tekēēni.

***

Atliekē varna, pakielē sparna. Biekēt vakaa paveizietē šēkna kap lēktarna.

***

Gondrē gondrē, ga ga ga, taava pati – ragana. Išvažiava žagaruu – parvažiava be naguu.

***

Obags on tēlto siediejē, i baltas pleksnēs veizieje. Skan skan būt valgytē, bet negal sogaudytē. Nedouk dounas – sotropinso. Nedouk mēltu – ēšdolkinso. Douk pininguu ē lašēniuu – gausi dongou šēlta vēita. (Užgavēnių ubagų giesmelė).

***

Mūsa mozēkontus katēnaa papjuovē. Ē ronkelēs, ē kuojelēs pelēs ēšnešiuojē.

***

Rēit rataa, rēit ratokaa. Rēit mažējee tekēnokaa.

***

Liob šuoktē liob dainioutē, liob pri mergiu nuvažioutē. Vo daba pasena ožpečiou gyvena.

***

Vėsa kaima šonys luojė, kad policėjė atjuojė. Šuokėt mergės ratavuokėt, samaguona pakavuokėt.

***

Mergas terbas – bezdalaa, vyraa mūraa – oužoulaa.

***

– Ož tabuoka lapa – mergu ciela kapa. Ož tabuoka rūkstonti – mergu ciela tūkstonti.

***

– Vo ož merguos sena sijuona – vaikiu ciela milijuona (*Erzinimas*).

Pasakeelės

***

Seko seko pasaka: vėlks pašėka ašaka ont rauduono kūlio. On tou kūlio bova bažnyčeelė. Vo tuo bažnyčelie – koplyčeelė. Vo tuo koplyčelie – žyds baronkas kepė. Aš ož tou baronka knapt. Žyds mon ož roonka capt. Aš – ont stuoga. Žyds nuspruoga.

***

Boova aveelė mėtoleelė. Ė viel – nu galeelė. Boova aveelė mėtoleelė. Ė viel – nu galeelė. Boova aveelė... (*Pasaka be galo*).

***

Puons pėrka paršeeli. Paršeelis padviesė. Puons pastatė paminkla. Paminklė parašė: Puons pėrka paršeeli. Paršeelis padviesė. Puons pastatė paminkla. Paminklė parašė: Puons pėrka... (*Pasaka be galo*).

Žemaitėškė anėkduotaa

***

Vuo a žėna tamsta, kou dara suvalkietis, aukštaitis, dzūkėlis ė žemaitis, ka anėms paruoda špyga?

Suvalkietis, tuoks ėšlaikyts, ramos žmuogos, išvydės tuo špyga, moštėis nepol, bet vėsos ėsėtėmpės ėštratėn:

– Kvailas kaip ėebato aulas!

Aukštaitis jau nebėšlaika ė tam, katros paruodė špyga, kert i ausi ėš dešinies.

Dzūkėlis baise gers žmuogos, bet dar karštesnis ož aukštaiti, kert ė ėš dešinies, ė ėš kairies.

No, ruoda špyga žemaitiou. Tas veiziejė, veiziejė, veizieji ė ėšsteniejė:

– A tata mon ruoda?...

***

Važioun do žemaitė ėš turgaus nomėi. Vėins ėš anū okatėj:

– Ale jimkiav ė padainioukiav.

Gera, pritar anam ontrasis, bet kažkap netyčiuoms pasok kuojė, ė ta tik šmaukšt i ratu tekėni.

– Kuojė, kuojelė ratė! – ka sokriuoks ons kėik begaliedams so baisiausio nutesėmo.

– Kuojė ratė!.. – dainiuodams pritar anam draugs.

***

A žėna, kuoks stėpros, kėits ė riktings yr žemaitis? Pasiklausyk kap bova.

Kažkuokėi neprietelee mėškė sotėka žemaiti. Jiemė anou ė pakuorė. Pratintaliava vargšos tris dėinas ė tris naktis. Kažkas ejė pro šali ė noleeda tou žemaiti. Noleists žemaitis nieka nesakė, tiktaa kakla ėiopinieję ė teep keiktėis pradiegė:

– Rokšmižės! Pakartė nuoriejė. Ale vėinam, žėnaa, baisee nobuodee – nepratės. Ė jiestė baisiausee ožsėnuoriejau. Vuo dar tuos mosės givatės kap so adatoms bada...

– Nosėspjuovė ė noejė.

***

Žemaitis ein lēipto par Vēnta ēr pašnēbžduoms vēs šnek:

- Vēnta, Vēnta, to mon švēnta... Ka parejē, atsēsoka ē saka:
- No, to ē šniukšti kap rupūžē...

Kumet da bovuom mažē pypliokaa...

Kumet da buvuom mažē pypliokaa, liuobam dēdle lauktē pērmuojē leda. Netuolēj no mūsa bova nemaža pelkē. Par vasara ana liuob ēšdžiūtē. Vo rodeni – prilys. Ē ka pašals, – leds kaap stēklos. Ana nebova gēli. Ka kartaas pasētruopidava ēlūžtē – ondēns lig bombaa.

No ka jau tas leds šēik tēik sotvērties, liuob sobiegtē sosiedu vakaa: Stasis, Jozē, Adis, Ontē, Ješis, Stasiūnē, Baliūnē, Mylē...

No ē šliūkštiniejiem lig sotemēma. Vēinē toriejē po ledžinga, kētē daviesso klumpes. Aš toriejau ledžinga ēš sena viedra kompa pritvērtinta pri lēnteleē ē kertekli. Pasērēšo po dešēnē kuojē ledžinga, po kairē – kertekli, ē aidaa ēš vēina pelkēs gala ē kēta. Bova tuoks biednos vaikelis – Jozelē. Ons netoriejē nē batu, nē klumpiu. Žekēs noplyšosēs, ožkolne kiaurē, vo pasēbuovytē ont ledo dedle nuoriejē. Tad liuob pasērēštē so aparuoms lēntgalelius, ē vēstēik gera bova.

Je pu tuokiu lēnksmybiu vakaraas imsem kuosietē, čiaudietē, smorgliuotēis, mama tujau atkaitins ondēns ē lēips merktē kuojēs ē tou karšta ondēni. Pri nuosēj prispaus karšta lakata, magaryčiuoms poudelati lēipžēidiu erbetas – ē ryta meta po naktēis sluogas nē znuoka.

Rimeikis Levuons [4]

Kou senuovie žemaitėe daries?

Senuovie žmuonis apdaruu liob napèrktė, vėskon liob patys pasėdarytė. Pėrka tik paastrajus, be katrum apsėetė nagaliejė: poikesnius gozekus, dėržus, koskelės muotrėškuoms. Paskiau, kap jau pradiejė i bažnyčė etė so bataas, pradiejė pėrktė ė skūra anims siūtė. Da preita omžiaus pradiuo žemaitėe patys sava nomūs pasėdarydava materėjuola i išeigėnems, i nomėneems apdarams.

Senuovie žmuonis liob apdarytė lėnaa i aavis. Lėnuu kuožnos trupnos gaspaduorios liob sietė api aktaara. Mažne vėsus liob pardoutė. Lėnaa gaspaduorou liob neeštė dėdėliausius piningus. Savėi – apdarams siūtė – liob pasėlėktė tėk nadėdelė daali lėnuu. Avium liob laikytė api dešimtė. Anuum vėlna sunauduotė apdarou, vo meesa – sujiestė. Unt pardavėma rets žemaitis avium taaugėna.

Kol atsėdūrė unt žmuogaus nogaras, i lėnaa, i vėlna turiejė ėlga keeli nueetė.

Vėsuu pėrma lėnus reek ėšmyntė i nubrauktė, paskiau een kėts dėdelee ėlgs i suunkos darbs – anuum šokavėms. Ton daarba liob dėrbtė tėk muotrėškas. Šokoučiu liob tvėrtintė pri kėdalės, unt anuo metė saujė lėnuu i traukė. Teep liob darytė daug sykiu. Je nuories išaustė pluonesnė druobė, da šokoudava i par jiekeli, vo patee pluoneusee druobelee da liob paršokoutė i par šerėeni.

Ėššokavus lėnus, anus reek veerptė. Padaryta koudieli liob kabyntė unt kalvaraata i iš anuo veerptė siūla. Siūlus vėjė i gėjės, vo anas vėrėna. Skaalbė – ka balteesnės i minkšteesnės būtom. Kartaas liob i malivuotė.

Gaatavus siūlus liob rėistė i staklės. Siediedama staklies, audiejė liob dėrbtė i so ronkom, i so kuojiem, i so gaalva – jok reikiejė derintė audėema raašta. Austė liob tik pri dėinuos švėisuos, ton daarba muotrėškas liob dėrbtė pu dešimtė adynu par dėina.

Daugeusee laika liob atymtė verpėms, pri kalvaraatu muotrėškas liob praleestė vėsa žėima. Bet tas daarbs boova žymee lėngviesnis nagu austė.

Ēšaušta marerējuola liob balyntē. Nabalēna tēk tuo , ēš katruo sioova Maaišus, terbalēs i dēvuonus. Balyntēliob teep: do a tris sykius par dēina liob merktē materējuola i vondini i tēistē saulie unt žolyna.

Lēnēneems apdaraams siūtē kriaučiaus navadēena – vēskon liob siūtē pati gaspadēnē. Ēš stuoreesnē lēna liob siūtē vyrēškus maarškēnios, apatēnēs keelnēs, muotrēškēnios marškēnios, bēlyzna, vo iš pluonusdruobēs – poikius abrūsus, skuotertēs.

Avis liob kērptē do sykius par metus. Tam toriejē asablyvas avēkērpēs žērklēs. Vēlnas nu papēlviuu i nu kuoju boova prastesnēs. Ēš anuum liob neertē pončiakas, vo ēš geruuju vēlnu liob darytēē mēēla.

Nukērptas vēlnas reikiejē pašytē, vo ēšpašytas – sošokoutē. Tas darbs boova nuognee ēlgs. Sošokoutas vēlnas liob veerptē, vytē i gējēs i dažytē. Tonkeusee – pēlkaa, ka vēsa vēlna būtom vēinuokios spalvuos.

Vēlnuonius siūlus liob austē teep pat kaap i lēnēnius. Ēšaušts materējuols vadēnuos mēlu. Mēēla reikiejē soveeltē – liob merktē i šēēlta vondēni, mynniuotē i vartytē.

Vēlnuonius apdarus liob siūtē i nomus pavadints kriaučius. Uns pas gaspaduoriu apsēstuodava keliuoms nedieliuoms – pakol apsiūs vēsa šeimyna. Gaspaduoree kriaučiou i anuo giželeems liob ožleestē geroojē truoba, vo anēi gaspaduorems liob daug naujynu pripasakuotē. Taas laikaas kriaučius bova kap dabaa i laikraštis – vēskon api vēsus žēnuojē.

Vagol Aleksandra Pakalnēškē kninga „Žemaitē“ pagatavējē Lina Liūnienē [2].

Prisiminkeem...

Paatys pirmėjee gyventuojee mūsa žemie apsigyvena api X tūkst. priš Krėstu.

Istuorikaa saaka, kad mes atsiraduom iš Baltu gentėis, katra mūsa žemeliu gyvena V-VII omžiou.

Žemaitėjė pėrma kaarta paminieta 1219 m. vėinam metraštie. I tik ana vėina teturieję savaronkėškas seniunijės teisės ėš vėsu etniniu gropiu Lietuvio. Vuo kokėi tėi mūsa žemaitėe bova pirmesni kap keti lietove. Vuo a žėnuoje, ka nu XV omžiaus lotynaa ė vokietee mūsa krašta vadėna Samogitia.

Papasakojo Rūdaičių kaimo gyventojai:

Baltriukienė, Aniceta. Gim. 1922 m. Tuzų kaime, Kretingos rajone.

Kalnienė, Stasė. Gim. 1940 m. Rūdaičių kaime, Kretingos rajone

Katkuvienė, Gražina. Gim. 1951 m. Kvecių kaime, Kretingos rajone

Liepienė, Ona. Gim. 1929 m. Jazdų kaime, Kretingos rajone

Lukauskas, Stasys. Gim. 1957m. Rūdaičių kaime, Kretingos rajone

Lukauskienė, Adolfina. Gim. 1927 m. Jazdų kaime, Kretingos rajone.

Meškienė, Ona. Gim. 1939 m. Tuzų kaime, Kretingos rajone

Petrauskienė, Ona. Gim. 1926 m. Laukžemės kaime, Kretingos rajone

Užrašė

Kretingos rajono savivaldybės

M. Valančiaus viešosios bibliotekos

Rūdaičių filialo vyr. bibliotekininkė

Laimutė Kalniuvienė, 2007 m.

NAUDOTA LITERATŪRA

1. *Labas Žemaitija*, 2006, spalio 16, p.10.
2. LIŪNIENĖ, Lina. Kou senovio žemaitė daries? *Vakarų Lietuva*, 2007 rugsėjo 18 – 24, p. 2.
3. PABRIEŽA, Jūzaps. Išsauguokem žemaitiu kalba. *Vakarų Lietuva*, 2007, balandžio 17-24, p. 3.
4. RIMEIKIS, Levuons. Kumet da bovuom mažė pypliokaa... *Vakarų Lietuva*, 2007, rugsėjo 25 – spalio 1, p. 3.
5. *Sava muotinu kalbo... : žemaitiu poezėjės rinktėnė*. Vilnius: Žemaitiu kultūras draugėjės redakcėjė, 1998, 222 p.
6. *Vakarų Lietuva*, 2007, gruodžio 11-17, p. 3.
7. *Vakarų Lietuva*, 2007, lapkr. 13-19, p. 3.